19.03.2025
Поради фахівців

«Назад шляху немає»: як росіяни вербують українських підлітків і як їх захистити — поради фахівців

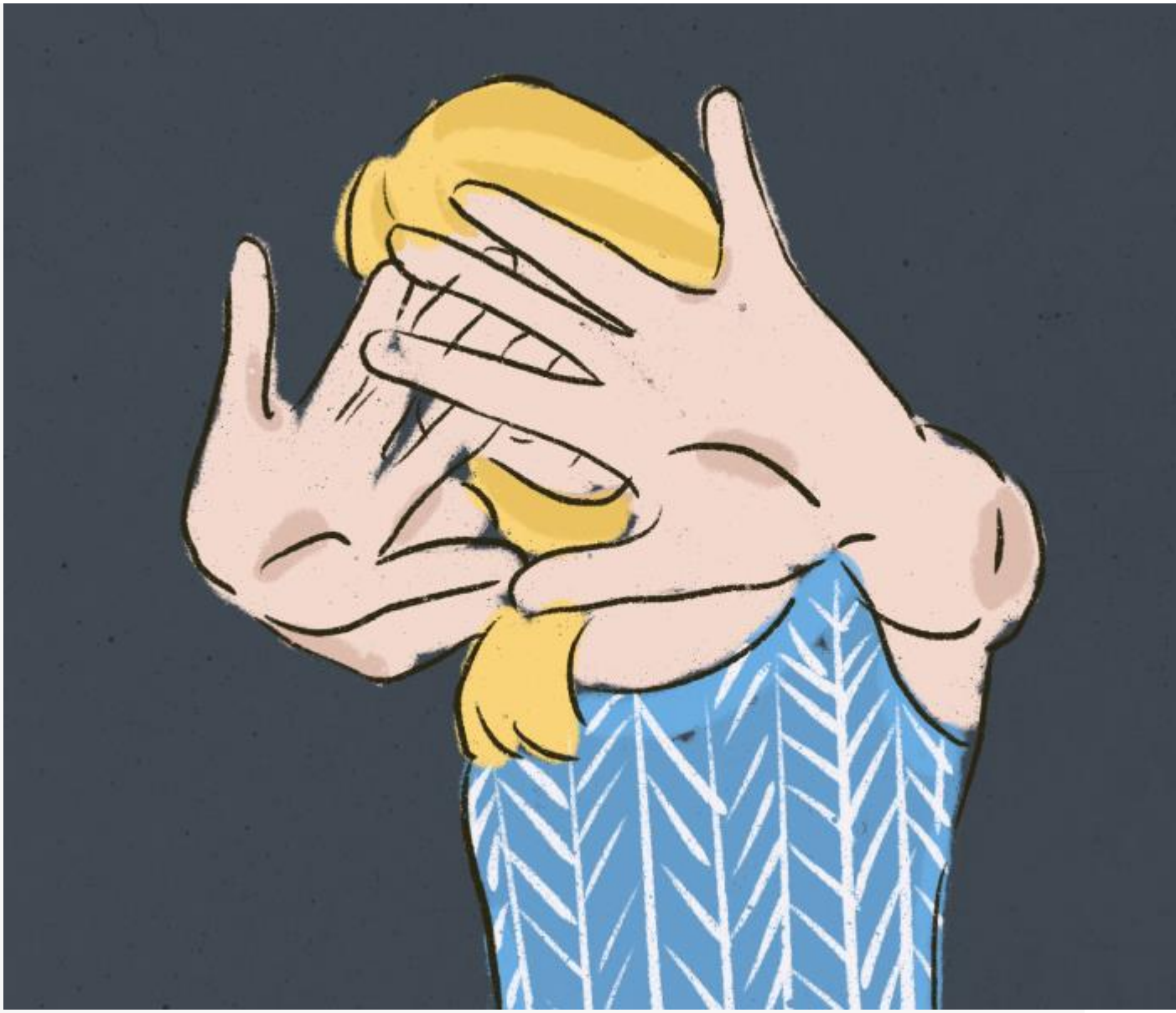
Автор(ка):

Маркіян Климковецький

Дедалі частіше ми бачимо випадки, коли російські спецслужби вербують українських підлітків через інтернет. Обіцяють легкі гроші, «дорослі» завдання й «важливу місію», а потім дистанційно підривають своїх агентів.

Як це працює і як уберегти підлітків, «Голоси дітей» розповідають у серії навчальних матеріалів.

У цій статті ми зібрали поради психологів Сергія Михайлика та Олени Лісової, а також експерток ГО «ВГЦ "Волонтер"» Людмили Гриценко й Тетяни Журавель.

Хто в зоні найбільшого ризику?

Спецслужби рф першочергово націлюються на підлітків, які:

- шукають додаткового заробітку й хапаються за будь-які оголошення про роботу;
- активні й ініціативні, але не вміють спрогнозувати наслідків своїх дій;
- не обізнані про юридичну відповідальність, зокрема щодо неповнолітніх;
- мають низьку самооцінку, почуваються самотніми або ізольованими, не відчувають підтримки в сім'ї.

Коли ми відчуваємо безсилля й тривогу, хтось здатен переконати нас у значущості певних дій. Саме тут залучають пропаганду й маніпулювання емоціями.

Як зазвичай відбувається вербування?

1. Російські куратори знаходять телеграм-канали й групи в соцмережах, які пишуть про пошук роботи чи «рейди ТЦК» або публікують розважальний контент (знайомства, відеоігри).
2. На таких платформах розміщують оголошення на кшталт «Віддалена зайнятість — висока оплата».
3. Підліткам, які відгукнулися, спершу дають прості завдання, щоб перевірити їхню готовність (як-от поширення листівок).

4. Із часом завдання ускладнюють (наприклад, сфотографувати об’єкт), заманюючи маніпуляціями й обманом. Якщо підліток сумнівається, його переконують, що відповідальності за це не буде, або ж залякують: «Назад шляху немає».

Відповідальність за злочини на користь росії для неповнолітніх може коливатися від пробації (контроль та ресоціалізація без позбавлення волі) до реального строку (3–15 років за ґратами залежно від тяжкості злочину). А ще відшкодування збитків, яке може лягти як на підлітка, так і на батьків.

Деякі завербовані підлітки втрачають найцінніше — здоров’я або навіть життя.

Як зрозуміти, що щось не так?

Вербування часто супроводжується різкими змінами в поведінці дитини. Зверніть увагу, якщо підліток:

- стає замкнутим й агресивним, уникає розмов із рідними;
- втрачає інтерес до попередніх захоплень;
- різко змінює коло спілкування, друзів;
- усе втаємничує та приховує.

Через свої вікові особливості підлітки інформаційно вразливі. Але! Навіть у важких умовах вони можуть знайти внутрішню опору через значимі постаті (наприклад, родичів чи вчителів), які колись дали їм важливі орієнтири.

Що робити, якщо вашу дитину намагаються завербувати?

- Щиро поговоріть із дитиною та дізнайтеся подробиці (як, де, що саме відбулось і хто ще залучений). Дайте підлітку контроль над розмовою. Не тисніть, щоб він відкрився сам.
- Почніть м’яко: «Можемо поговорити? Я помітив, що ти дивишся дещо, мене це трошки лякає. Можеш поділитися чому? Ні? Окей, коли будеш готовий, я вислухаю та підтримаю. Я тебе люблю й прислухаюся».
- Зверніться по консультацію до системи безоплатної правничої допомоги (БПД): 0 800 213 103;
- Зверніться до СБУ з повідомленням про спробу вербування: 0 800 501 482 або через чатбот «Спали ФСБшника»;
- За потреби долучіть психолога, щоб допомогти дитині опрацювати травматичний досвід.

Як убезпечити підлітка і що варто зробити вже зараз?

Перш за все, цікавтеся інтересами дитини: з ким вона спілкується й що дивиться. Без контролю й допитів, через щиру зацікавленість. Допоможіть знайти цікаве захоплення: спорт, творчість, волонтерство. Так дитина буде менш вразлива.

Розвзивайте в дитини інформаційну грамотність та критичне мислення: обговорюйте різні погляди, пояснюйте логічні помилки, радьте корисні ресурси.Не насаджуйте свою думку, а

залишайте простір для власних висновків.

Що варто зробити вже зараз:

1. Розкажіть дитині про випадки вербування підлітків службами рф і можливі наслідки такої діяльності. Запитайте, чи були в неї підозрілі контакти з незнайомцями.
2. Запевніть дитину, що вона може довіряти вам, бо ви завжди на її боці.
3. Учіть, що будь-яка пропозиція анонімного заробітку чи завдання від дорослого дитині — це привід насторожитися.
4. Розвивайте навички відмови. Проговоріть із дитиною фрази, які допоможуть їй вийти з ризикованої ситуації («Ні, це незаконно», «Я розповім батькам», «Дайте мені спокій»).

Важливо пам’ятати

Завербовану дитину втягнули в кримінальну діяльність дорослі. Тобто вона так само потерпіла від умисних дій країни-агресорки й стала інструментом для злочинних цілей.

Передусім їй потрібна допомога.

Головний захист підлітків — не заборони, а вміння розпізнавати небезпеку й довіра до батьків (чи інших значимих дорослих).

Говоріть з дітьми й слухайте їх. Якщо ж ви помічаєте різкі зміни в поведінці дитини через війну, звертайтеся до спеціалістів «Голосів дітей»: 0800 210 106 (безоплатно).